

L'Orde de l'Hospital de S. Joan de Jerusalem, de Rodes o de Malta. Emissions monetàries i medalles dels Grans Mestres originaris de la Corona Catalano - Aragonesa

M. CRUSAFONT I SABATER

De la mateixa manera que les obres dels catalans que escriuen en una altra llengua no formen part de la nostra literatura, tampoc les monedes emeses per dignataris catalans en el context d'una altra sobirania no es poden considerar catalanes. És per aquesta raó que no vàrem tenir en compte en el nostre *Catàleg General*¹ algunes sèries com ara les dels papes originaris de les nostres terres o les dels grans mestres de l'Orde de l'Hospital.

Però si aquesta i altres incursions² no eren convenients en una obra de tipus general, si que poden ésser convenients, ni que sigui en forma d'apèndix, en els volums monogràfics que estem preparant referents a les èpoques medieval i moderna - contemporània. El present treball és, doncs, un avenç del volum de l'època medieval.³ Cal tenir present que la presència de dignataris catalans o de la Co-

1. M. CRUSAFONT I SABATER, *Catàleg general de la moneda catalana (Països Catalans i Corona Catalano-Aragonesa)*, Societat Catalana d'Estudis Numismàtics, Institut d'Estudis Catalans, Barcelona, 2009.

2. Ens referim a les monedes dels papes originaris de la Corona o les monedes fetes pels sobirans francesos a Perpinyà en temps de Joan II, de les quals només vàrem considerar el patac i els seus divisors, en ésser el patac un valor propi de la zona, entre d'altres.

3. Dins la col·lecció «Història Monetària Catalana», hi ha el volum d'Anna M. Balaguer corresponent a la moneda catalana carolíngia i comtal (volum 2), però hi manca el volum 3 que ha de comprendre Occitània i la moneda catalana des d'Alfons I fins a Ferran el Catòlic, acompanyada del seu aparell documental i del treball interpretatiu. Ens referim a aquest volum. Els mestres originaris de la Corona Catalano-Aragonesa ben establerts, els comencem a trobar al segle xv i n'hi ha fins al segle XVIII. En aquest sentit i seguint estrictament la cronologia, les monedes d'aquests mestres s'haurien de repartir entre el volum de medieval i el de modern-contemporani. De tota manera hem pensat que era millor no trencar la presentació d'aquesta sèrie i que val més incloure-la tota en el volum de medieval.

rona Catalano-Aragonesa en llocs clau de comanament de l'orde esmentada o en el papat pot tenir relació amb el paper rellevant que l'Estat català tingué, en alguns períodes, en el context mediterrani. No és pas casual que entorn del temps d'Alfons el Magnànim i en el context de la seva activa política mediterrània, continuada després, en part, per Ferran II, apareguin dos papes valencians i dos grans mestres catalans de l'Orde de l'Hospital. Els nostres sobirans promogueren l'ascens d'aquests mandataris i després d'obtinguts els càrrecs corresponents, miraren de treure'n profit per reforçar les seves empreses polítiques i comercials.

Els mestres originaris de la Corona Catalano-Aragonesa tingueren, en molts casos, un paper rellevant en la nostra història i, en qualsevol cas, en formen part. Som nosaltres, doncs, els que els hem de tenir presents i reivindicar-los com a figures notables del nostre passat. És en aquest sentit, doncs, que malgrat que les seves amonedacions no es puguin considerar pròpiament catalanes i que en temps tardans el seu lligam amb les empreses catalanes sembli ésser cada vegada més llunyà, les prenem en consideració com a testimoni històric d'uns episodis protagonitzats per personatges de les terres catalanes.

L'ORDE DE L'HOSPITAL

L'any 1048 uns negociants d'Amalfi (Itàlia) varen fundar un hospital (hostal o lloc d'acollida) a Jerusalem per a refugi i ajut als pelegrins que feien el viatge a Terra Santa.⁴

Aquesta fundació es va oficialitzar quan l'any 1113 el papa Pasqual II va nomenar fundador i cap de l'Orde dels Hospitalers el provençal Gerard Tunc.

L'Orde va anar prenent importància amb la conquesta de Jerusalem arran de la croada de Jofre de Bouillon, quan molts cavallers de l'exèrcit cristià s'hi incorporaren a fi de socórrer els croats malats o ferits, acollits a l'hospital.

Amb el successor de Gerard, el també provençal Ramon del Pueg (1121-1160) l'Orde, fins llavors purament religiosa amb els tres vots de pobresa, caritat i obediència, hi afegí el vot de servir amb les armes. Així es convertí en un ens de ca-

4. Per la part numismàtica ens valem dels llibres següents: G. SCHLUMBERGER, *Numismatique de l'Orient*, Latin, Paris, 1878; HENRI FURSÉ, *Mémoires numismatiques de l'Ordre Souveraine de Saint Joan de Jerusalem*, Roma, 1885; Anònim (Un Caballero de la Orden), *La soberana Orden Militar de San Juan de Jerusalem o de Malta*, Madrid, 1899; A. VIANA de MORAIS, *Numária da Ordem Hospitalaria de S. Joao de Jerusalem (Ordem de Malta)*, Lisboa 1928; Canon H. Calleja SCHEMBRI, *Coins and Medals of The Kings of Malta*, Londres, 1966 i Felice RESTELLI/Joseph C. SAMMUT, *The Coinage of the Knights in Malta*, Malta, 1977, que en el catàleg referenciarem com a Restelli. Aquests llibres aporten també dades històriques que complementarem amb altres fonts que anirem detallant. Si no donem altra referència, les informacions històriques i numismàtiques procedeixen d'aquestes obres. Pel que fa als pesos hem anat recopilant-los de catàlegs de subhastes, d'exemplars de diferents col·leccionistes i de la web <http://coins.mos.net.au/firstpage.htm>. En l'apartat històric i per simplificar, a voltes parlarem de Viana com la font portuguesa, del Caballero de la Orden com la font espanyola i de Schlumberguer o Fursé com les fonts franceses.

ràcter religiós-militar i fou conegut per l'Orde de l'Hospital de Sant Joan de Jerusalem o, abreujadament, dels Hospitalers.

Els hospitalers foren regits per un Gran Mestre i, en darrera instància, eren sota l'obediència del papa. La seva seu inicial fou Jerusalem, però hagueren de traslladar-se a S. Joan d'Acre el 1187, quan es perdé aquella ciutat. Amb la pèrdua de la seva segona seu el 1291, estigueren un temps a Xipre i finalment s'instal·laren per molt temps a l'illa de Rodes. Amb el nou assentament, s'accentuà el seu caràcter militar, i crearen un cos de cavallers d'origen noble, al costat dels preveres i dels germans servents que eren els que tenien cura dels malalts i acollits. Cal assenyalar, en aquest sentit que Alfons el Magnànim pressionà l'Orde perquè acceptés que poguessin entrar-hi com a cavallers els burgesos o Ciutadans Honrats, que en els estaments de la Corona Catalano-Aragonesa tenien un rang equiparable al de la noblesa de sang.⁵

L'Orde va anar rebent donacions per tots els països cristians, en els quals s'hi anaren establint cases agrupades en comandes o priorats i depenent totes de Rodes, on trametien una part dels seus ingressos. Els components de l'Orde es dividien des del 1331 en set demarcacions, anomenades llengües. Foren les d'Alemanya, Alvèrnia, Anglaterra, Aragó, França, Itàlia i Provença. D'alguna manera reflectien els territoris on hi havia un nombre important de cases o fundacions. L'any 1462 el Gran Mestre català Pere Ramon Sacosta creà una vuitena demarcació per a Castella i Portugal. La llengua d'Aragó comprengué des llavors únicament els territoris de la Corona Catalano-Aragonesa i Navarra.

L'any 1312 revertiren en els Hospitalers molts dels béns de la llavors perseguida i extingida Orde del Temple, fet que augmentà en molt el nombre de territoris i les seves percepcions. Els cavallers de Rodes es convertiren en el baluard cristià enfront dels dominis musulmans de la mediterrània oriental i en defensors d'altres dominis cristians de la zona com ara el petit regne de Xipre. Participaren també en altres accions militars a la península Ibèrica o en altres llocs. Els seus membres foren sovint encarregats de gestions diplomàtiques per part del papa o d'altres sobirans europeus.

Per la seva participació a la conquesta de Tortosa Ramon Berenguer els havia cedit Amposta, on hi edificaren un castell que es convertí aviat en una de les seves cases més importants. El seu prior prengué el títol de Castellà d'Amposta i acaba per ésser el cap de totes les cases de la Corona Catalano-Aragonesa. El 1317 es dividí aquest espai en dues demarcacions: el Gran Priorat de Catalunya que comprenia Catalunya (fins a l'Ebre) i Mallorca i la Castellania d'Amposta que agrupava Aragó, València i les comandes catalanes de la dreita de l'Ebre.

Des del seu establiment a Rodes a partir del 1306, la companyia fou coneguda

5. Constantin MARINESCU, *La politique orientale d'Alfonse V d'Aragon, roi de Naples (1416-1458)*, «Memòries de la Secció Històrico-Arqueològica» Barcelona, Institut d'Estudis Catalans, 1994, p. 127.

com a Orde de Rodes. L'any 1522 i després de nombrosos enfrontaments amb els turcs, foren expulsats de Rodes i després d'un breu temps d'incertitud es pogueren establir a Malta, gràcies a la cessió que els en feu el rei Carles I. Des llavors foren coneguts com a cavallers de l'Orde de Malta, denominació que encara perviu. L'any 1798, Bonaparte els foragità, però també d'aquesta illa i restaren sense territori propi; acabaren per establir-se a Roma, on assajaren, sense èxit de plantejar-se altres objectius, com per exemple esdevenir la guàrdia papal. Avui encara existeixen amb algunes prerrogatives pròpies d'un Estat, però sense territori ni funcions clares, essent, doncs, més aviat com una romanalla del passat.

ELS GRANS MESTRES ORIGINARIS DE LA CORONA CATALANO-ARAGONESA

No resulta gens fàcil identificar els grans mestres del nostre territori. No hi ha monografies catalanes sobre el tema,⁶ i els francesos, anglesos, portuguesos i castellans que se n'han ocupat en designar els noms dels mandataris els estraflan fins al punt que costa de reconèixer-los. Tampoc hi ha una informació sobre els llocs de naixement; com a molt diuen a quina de les llengües corresponen.

Ens trobem així que un tal Antonio Flaviano de la Rivera segons la font castellana o Antoine de la Riviere segons versió francesa resulta ésser el mestre català Antoni de Fluvià. També era català el mestre designat com a Pedro Raimundo Zacosta segons la font castellana, que assegura, a més, que era castellà, mentre que la font francesa el denomina Pierre Raymond Zacosta. Es tracta del nostre Pere Ramon Sacosta el qual, excepcionalment, gravà els seus noms i cognom en català a les monedes, quan sempre s'hi indicaven en llatí. Curiosament, en comentar aquest fet, Schlumberger diu que el nom era posat a la moneda en la seva pronunciació «espanyola»!⁷

Tampoc hi ha acord sobre l'origen d'alguns mestres. Així, Odó dels Pins (1257-1300) és considerat provençal en totes les fonts, però en la font castellana es diu que era «un cavaller provençal provinent de Catalunya». D'aquest mestre no hi ha monedes conegudes i, per tant, no ens afecta, però més endavant hi ha un tal Roger dels Pins, que sí que en té i restem en el dubte del seu veritable origen. Hi ha encara el mestre Ramon Berenguer, que també va fer moneda i que era pro-

6. Fora de la d'Agustí COY COTONAT, *Historia de la Inclita y Soberana Orden Militar de San Juan de Jerusalem o de Malta*, 1913, que és molt general i no resol cap de les incògnites que se'ns plantegen. Així, si bé apunta la possibilitat que siguin catalans o d'origen català els mestres Roger dels Pins o Ramón Berenguer, dels quals parlarem més endavant, no aporta cap element en un sentit o l'altre. D'altra banda en parlar de l'aragonès Martí Garcés diu, per exemple, que és «español(!) de la Lengua de Aragón» (p.247).

7. L'observació li féu Longperier, *Numismatique...*, op. cit., p.258. Tant Longperier com Schlumberger eren, no obstant això, numismàtics eminents.

vençal segons les altres fonts, però a la font castellana llegim que «era natural del Delfinat o més aviat de Catalunya».⁸ Prescindim, de moment, d'aquests mestres en no poder saber amb certesa el seu origen, però és evident que hi ha punts que s'hauran d'aclarir en el futur.

Però no acaben pas aquí les versions esbiaixades o simplement errònies. El títol de Castellà d'Amposta, originat, com hem dit, en aquesta ciutat catalana, apareix en la forma *Emposta* a les fonts francesa i anglesa. La font castellana, d'altra banda, parla de 15 mestres «españoles». Ja és curiós que consideri espanyols els mestres catalans del segle XV, per exemple, però encara és més sorprenent que el primer «espanyol» que assenyali sigui el mestre Alfons, fill del rei Alfonso Enriquez, el primer sobirà portuguès! Comptat i debatut, dels 15 mestres «espanyoles» n'hi ha quatre de portugueses i onze de la Corona Catalano-Aragonesa. No n'hi ha cap, doncs, de castellà o espanyol.

Els mestres que, amb seguretat, pertanyen a la Corona Catalano-Aragonesa són, per ordre cronològic, els següents:

- 1 - Joan FERNÁNDEZ de HEREDIA (1376-1396), aragonès.
- 2 - Antoni de FLUVIÀ (1421-1437), català.
- 3 - Pere Ramon SACOSTA (1461-1467), català.
- 4 - Joan d'HOMEDES (1536-1553), aragonès.
- 5 - Martí GARCÉS (1595-1601), aragonès.
- 6 - Martí de REDÍN (1657-1659), aragonès.
- 7 - Rafael COTONER i OLESA (1660-1663), mallorquí.
- 8 - Nicolau COTONER i OLESA (1663-1680), mallorquí.
- 9 - Raimon PERELLÓS i ROCAFULL (1697-1720), valencià.
- 10 - Raimon DESPUIG i MARTÍNEZ de MARCILLA (1736-1741), mallorquí.
- 11 - Francesc GIMÉNEZ de TEJADA (1773-1775), navarrès o aragonès.

Cal aclarir que Ramon Despuig apareix sovint amb el segon cognom erroni de Montenegro. Aquest mestre era comte de Montenegro, fet que deu haver originat la confusió. Al marge d'això hom podria argumentar si se l'ha de considerar tenint present que la Corona Catalano-Aragonesa ja no existia. L'hem considerat pel fet que aquest mestre era mallorquí.

Hem dubtat més, en canvi, en la inclusió a la llista del mestre Giménez de Tejada. El fet que sigui navarrès (tot i que també se'l dona per aragonès) no resulta cap inconvenient perquè Navarra pertanyia a la Llengua d'Aragó. La qüestió més dubtosa s'origina en el fet que, a més que la Corona Catalano-Aragonesa ja no existia, tampoc es pot invocar l'argument d'origen com en el cas de Despuig. L'hi

8. Anònim, *La soberana...* op. cit., p. 19, 17 i 29.

hem mantingut, finalment, perquè dins l'Orde la Llengua d'Aragó va continuar subsistint fins al 1885 en què el rei Alfons XII manà la fusió de les dues llengües peninsulars, després d'un període confús que s'inicià el 1802 quan el rei Carles IV decretà la intervenció en l'Orde i s'atorgà el títol de Gran Mestre.⁹ De tota manera el cas de Tejada és el més discutible.

L'elecció dels grans mestres de Malta quedà en suspens després de la pèrdua de l'illa de Malta i durant el període 1814-1879. Al llarg d'aquests anys els caps superiors de l'Orde tingueren el títol de lloctinents. Dos d'ells podrien ésser, també, d'origen català: Andreu Joan Centelles, de qui es diu que era sicilià de Messina i Alexandre Borja, que apareix amb l'habitual deformació de «Borgia» i que malgrat que es digui que era igualment italià de Veletri, bé podria ésser descendent de la família valenciana que donà dos papes al segle XV. Prescindim, de tota manera d'aquests dos lloctinents, a manca de dades més segures.

Hem trobat molt poca informació d'aquests mestres a les fonts catalanes. Tres d'ells (Garcés, Homedes i Redín) ni tan sols consten a la Gran Enciclopèdia Catalana, fet ben lamentable perquè els grans mestres de Rodes i Malta foren personatges de molt relleu.

De qui tenim més dades és d'Antoni de Fluvià, gràcies al treball de Constantin Marinescu, malauradament perdut en part.¹⁰ Fluvià coincidí de ple amb el temps d'Alfons el Magnànim i l'historiador ens fa conèixer innumbrables exemples de col·laboració entre els dos magnats. Val a dir, però, que la diferència de situacions d'ambdós (l'un es devia a l'Orde, amb gent de diferents orígens i l'altre al seu país, al marge d'interessos contraposats en alguna qüestió) produí també alguns enfrontaments, igualment com va succeir entre el mateix rei Alfons i el papa Calixt III. En qualsevol cas, Rodes fou la base d'operacions de la flota catalana d'Orient comanada per Vilamarí, així com de les nombroses naus catalanes que practicaven l'activitat comercial en aquella zona o bé, fins i tot, de les d'altres catalans que es dedicaven al cors. En els darrers temps del Magnànim, Vilamarí pogué prendre com a base l'illa de Castelloig, ben propera a la costa turca. Perduda pels hospitalers, Alfons n'obtingué la investidura del papa, no sense les protestes, certament, dels cavallers de Rodes. Vilamarí la va conquerir i hi va fer aixecar un potent castell.

La col·laboració amb l'Orde es mantingué després de la mort de Fluvià, tot i que els seus dos successors fossin francesos: Joan de Lastic (1421-1437) i Jaume

9. *Ibid.*, p. 117 i 118

10. *La politique...*, op. cit. Al pròleg, M. Teresa Ferrer Mallol explica les dramàtiques vicissituds d'aquesta obra, que havia d'haver-se publicat poc abans de la guerra i que a causa d'aquesta ens ha arribat mutilada. També hi ha força informació sobre Fernández de Heredia. Així, M. Luisa LEDESMA RUBIO li dedica un capítol a *Templarios y Hospitalarios en el Reino de Aragón*, Saragossa, 1982, vegeu p.247-250. Aquest llibre conté, també, una bibliografia (p. 253-255, «Orientación bibliográfica») on hi trobem diferents treballs de LUTTRELL com ara «Aragoneses y catalanes en Rodas; 1450-1430» (*VII Congrès d'Història de la Corona d'Aragó*, vol. II, Barcelona, 1962, p. 387-390) i d'altres, generalment, però, força breus i amb poques dades biogràfiques dels grans mestres.

de Mailly (1454-1461). Els catalans tenien un pes notable a l'Orde per la importància dels establiments catalans, de manera que el segon del Gran Mestre solia ésser català quan el primer mandatari era d'una altra llengua. Després de Mally fou elegit un altre català: Pere Ramon Sacosta (1461-1467).

Les bases orientals, Rodes sobretot, eren vitals per al comerç català amb l'Orient, ben actiu al segle XV, després d'una etapa de retrocés.¹¹

Breu semblança dels Mestres de la Corona Catalano-Aragonesa

De les diferents fonts que hem emprat, n'extraurem algunes informacions bàsiques referents als mestres als quals ens hem referit abans.

1. Mestres a RODES:

Joan FERNÁNDEZ de HEREDIA (33 Gran Mestre, 1376-1396). Aragonès nat a Munebrega. Es tracta d'un personatge força contradictori. La majoria de les fonts assenyalen les seves qualitats com a intel·lectual, hàbil negociador i brau guerrer, però també les seves traïcions, ambicions desmesurades i la seva avidesa de diner. Fou home de confiança i fins conseller de Pere III des del 1338, però això no impedí que traís el rei català, donant suport a les companyies navarreses que el 1379 ocuparen la ciutat de Tebes, antiga possessió de la Gran Companyia Catalana i llavors sota el domini dels nostres sobirans.¹² Traí, també, el gran mestre Helion de Villeneuve que li havia fet confiança, però això no impedí que, anys més tard, els cavallers l'elegissin Gran Mestre el 1376. Finalment i tot i les acusacions d'ambició de diner, no volgué ésser rescatat amb diners de l'Orde quan fou fet presoner el 1378 i va deixar tots els seus cabals al final del seu mandat per equipar i fortificar Rodes, amenaçada, una vegada més, pels turcs. Hi ha acord, en qualsevol cas, que fou un mestre notable i que en el seu temps d'Orde gaudí d'una gran prosperitat.¹³

Antoni de FLUVIÀ (35 Gran Mestre, 1421-1437). Català, gran prior de Catalunya i lloctinent del Gran Mestre quan fou elegit. Cap font ens en dona el lloc de naixement. L'entrada de catalans a la màxima dignitat ha estat assenyalada com una conseqüència de la mala administració dels mestres francesos i de l'esperan-

11. La represa comercial del comerç amb Orient després d'una certa davallada al segle XIV ha estat ben documentada per Mario DEL TREPPO, *Els mercaders catalans i l'expansió de la Corona Catalano-Aragonesa*, Barcelona, 1976.

12. Lluís NICOLAU D'OLWER, *L'expansió de Catalunya en la Mediterrània Oriental*, Barcelona 1974, p.103. Sobre el tema dels catalans a l'Orient vegeu també M. T. FERRER MALLOL (ed.), *Els catalans a la Mediterrània Oriental a l'edat mitjana*, Jornades Científiques de l'Institut d'Estudis Catalans, Secció Historico-Arqueològica, Barcelona, 2000.

13. Així, per exemple, SCHEMBRI, p.230.

ça de redreç si s'elegien mestres de la nostra terra.¹⁴ Fluvià, si més no, deixà en morir tot els seus béns, valorats en 200.000 ducats, a l'orde.¹⁵ L'any 1426 el soldà d'Egipte preparava secretament la invasió de l'illa de Rodes, però acaba per desistir en veure que Fluvià ho havia descobert i s'havia preparat admirablement. En el seu temps les comandes de l'Hospital més riques eren les catalanes¹⁶ i els comerciants catalans exportaven diferents productes, sobretot drap de Perpinyà, venien blat sicilià i feien el cors contra els enemics i, a voltes, contra els amics, també. Al segle XV el cors català, incipient al segle XIV, era ben arrelat a Orient on piratejaven els corsaris i també algun arquebisbe o la mateixa esquadra reial comandada per Vilamarí. Fluvià lluità contra els turcs davant d'Alexandria, fou un gran constructor i féu crear l'arxiu de l'Orde. Hom ha assenyalat que la gran acció constructora dels mestres catalans ha dut al fet que Rodes sembli una ciutat catalana del segle XV.¹⁷

Pere Ramon SACOSTA (38 Gran Mestre, 1461-1467). Nat a Catalunya, era castellà d'Amposta quan fou nomenat Gran Mestre. Continuà la labor constructora de Fluvià i féu aixecar el gran fort de Sant Nicolau. En la Guerra Civil Catalana del segle XV fou partidari de la Generalitat, cosa que li ocasionà greus dificultats amb el rei Joan II. Assejà, infructuosament, de sostenir els Gatilusio de Lesbos i convocà capítol a Roma, a fi de recollir fons per a la defensa de l'illa. Fou en aquesta estada a Roma quan li sobrevingué la mort.

2. Mestres a MALTA:

Joan d'HOMEDES (47 Gran Mestre, 1536-1553). Aragonès, era batlle de Casp quan fou elegit. S'havia distingit pel seu coratge en el setge de Rodes. Sembla que fou un mal administrador i que desvià fons a favor de la seva família. Féu construir el fort de Sant Elm, però perdé l'illa de Trípoli. Féu front amb èxit a un atac dels turcs, menats pel famós Dragut.

Martí GARCÉS (53 Gran Mestre, 1596-1601). Aragonès, era castellà d'Amposta quan fou elegit. Després de resistir amb èxit un atac dels turcs l'any 1597, féu construir un castell a l'illa de Gozzo, propera a Malta i dins els seus dominis. Les illes gaudiren de tranquil·litat i bon govern la resta del seu mandat.

Martí de REDÍN (58 Gran Mestre, 1657-1660). Aragonès, era prior de Navarra i virrei de Sicília quan fou elegit. Augmentà les fortificacions de Malta, fent aixecar catorze noves torres. Junt amb la flota papal, derrotà una petita flota turca el 1650. Tingué oposició al seu mandat, que fou, però, de curta durada.

14. MARINESCU, p. 46.

15. SCHEMBRI, p. 233.

16. MARINESCU, p. 46.

17. MARINESCU, p. 57.

Rafael COTONER i OLESA (60 Gran Mestre, 1660-1663). Mallorquí, nat a Palma de Mallorca, era batlle de la capital mallorquina en ésser elegit. Ajudà els venecians en el setge de Candia (a Creta) ocupada pels turcs. El 1661 la flota dels cavallers capturà deu vaixells turcs.

Nicolau COTONER i OLESA (61 Gran Mestre, 1663-1680). Mallorquí i germà del mestre anterior, era també nat a Palma i igualment n'era batlle en el moment de la seva elecció com a Gran Mestre. Amplià les fortificacions de l'illa fent construir el fort, des llavors conegut com La Cotonera. Derrotà els turcs en un nou setge de Candia, però no pogué evitar que la ciutat fos presa. Hi hagué, encara altres accions contra els turcs i assolí d'evitar atacs contra l'illa durant tot el temps en què ocupà el càrrec. Hagué de fer front a una epidèmia de pesta en els darrers anys del seu mandat.

Ramon PERELLÓS i ROCAFULL (64 Gran Mestre, 1697-1720). Nat a València, havia estat batlle de Mallorca. També havia estat batlle de Negrepont, fet que li permeté accedir al Consell del Gran Mestre. Fou elegit Mestre tot i l'oposició dels cavallers castellans que pugnaven perquè no hi haguessin càrrecs de naturals de la Corona Catalano-Aragonesa. Feu construir una flota que prestà importants serveis en les lluites contra la pirateria turca. També intervingué en la defensa de la Calàbria, amenaçada pels turcs. Rebutjà, igualment, un atac a l'illa de Gozzo.

Ramon DESPUIG i MARTINEZ de MARCILLA (67 Gran Mestre, 1736-1741). Mallorquí, nat a Palma de Mallorca, d'on era batlle en el moment de l'elecció. Havia estat lloctinent dels tres Grans Mestres anteriors. Continuà la labor de lluita contra els pirates i mantingué l'illa en pau durant tot el seu mandat.

Francesc GIMÉNEZ de TEJADA (69 Gran Mestre, 1773-1775). Navarrès, va néixer a Funes i era prior de Navarra en ésser elegit. La major part de les fonts diuen, però, que era aragonès i que es pretenia descendent dels comtes de Sobrarb. Va haver de prendre mesures impopulars per redreçar l'economia de l'Orde, dilapidats els seus fons pel seu antecessor, el portuguès Manuel Pinto da Fonseca (1741-1773). Això ocasionà fins i tot una revolta d'una part dels cavallers que no tingué conseqüències importants, en part per la intervenció pacificadora del bisbe de Malta, Pellerano.

EL SISTEMA MONETARI DE L'ORDE

Segons Viana el primer mestre que va batre moneda fou Fulques de Villaret (1306-1323), el primer dels que va tenir el càrrec a Rodes. Villaret i els seus successors immediats feren batre moneda d'argent segons el model francès del gros i el mig gros. De tota manera aquestes monedes no ens han pas arribat.¹⁸

18. VIANA, p. 33.

Partint d'un text de Pegolotti, Schlumberger va establir amb claredat el sistema monetari de l'Orde, a partir del mestre Gosó (1346-1353).¹⁹ Té les seves bases en el sistema monetari que regia llavors al Nàpols angeví, amb algunes particularitats pròpies.

La base del sistema era el diner de billó. La unitat d'argent era el guillat, que prenia tipus i metrologia del guillat de Nàpols, però substituïnt les flors de llir del revers que li donaven nom per uns escudets ovals de l'Orde, disposats igualment als extrems d'una creu. El guillat valia 32 diners de billó. La unitat d'or era el sequí o ducat. El ducat valia deu guillats.

Al marge d'aquests valors bàsics hi havia el mig guillat o aspre i algunes monedes nominals o de compte com ara el quirat, que valia deu diners o el besant, que equivalia a un guillat i mig.

El ducat o sequí era una còpia exacta de la moneda homònima de Venècia i pesava 3,5 grams.

El guillat copiava, com hem dit, la moneda homònima de Nàpols, amb un anvers de tipologia pròpia: la figura del Mestre agenollat davant d'una creu. Pesava 3,9 grams. El mig guillat tingué inicialment la mateixa tipologia que el guillat fins que el mestre Joan de Lastic (1437-1454) canvià el tipus de l'anvers i el substituï per l'estampa de sant Joan Baptista de mig cos i vist de front amb un Agnus Dei i la bandera de l'Orde. En temps dels mestres Heredia i Naillac sembla que es varen batre terços de guillat en substitució dels mitjos i amb els mateixos tipus.

El diner de billó fou emès generalment sense el nom del mestre i en alguns casos es féu de coure pur.

Amb Pere d'Aubusson (1476-1503) el guillat d'argent i llurs divisors foren substituïts pel model italià de l'escut d'argent, per be que també s'invoca com a model el thaler alemany. Els tipus foren ara Sant Joan Baptista amb l'Agnus Dei a l'anvers i l'escut de l'Orde al revers. Schlumberger pensa que les monedes seguien llavors el sistema monetari papal.²⁰ De fet, a partir de la instal·lació de l'Orde a Malta el model per a l'or es manté en el ducat o sequí venecià, mentre que per la plata s'emptra el tarí, de valor semblant al gros papal. Al llarg de l'Edat Moderna el sistema monetari segueix una evolució semblant a la d'altres països europeus: la baixada de valor de l'or i l'argent per la invasió del metall americà fa aparèixer múltiples de les unitats d'or i d'argent. Així Homedes (1536-1553) introdueix els múltiples de 4 i 2 tarins d'argent el 1538, La Vallete (1557-1568) el valor de sis tarins, Lascaris (1636-1657) el doble ducat d'or, Wignacourt (1690-1697) la peça de quatre ducats, Vilhena (1722-1736), les peces de 12 i 10 ducats i Giménez de Tejada (1773-1775) la de 20 escuts. Però també s'incorporen al sistema monetari

19. SCHLUMBERGUER, p. 239-242. Aquest interessant capítol de Schlumberguer fou copiat sense contemplacions i al peu de la lletra pel Baró E. H. Fursé, p.397-401, sense ni citar l'obra anterior.

20. P. 10, nota.

peces d'aram com els grans i els pitxols i en ocasió de dificultats financeres es baten transitòriament peces del valor tarí o els seus múltiples de dos i de quatre tarins d'aram en lloc de l'argent i amb la garantia de reemborsament un cop resolta l'etapa de precarietat. L'evolució detallada de les vicissituds monetàries de l'Orde des l'Edat Moderna és explicada amb deteniment per Restelli.²¹

CATÀLEG DE LES MONEDES

Ens cenyirem a les monedes emeses pels Grans Mestres de la Corona Catalano-Aragonesa, segons els llistats anteriors i ens limitarem als tipus bàsics.

Fem un incís amb el tema de l'anvers i el revers. Hi ha molts autors que es guien en la cara de la moneda on hi ha el nom del rei per considerar-la la principal i, per tant, denominar-la anvers. Al nostre entendre aquest criteri és poc encertat per moltes raons. D'una banda hi ha monedes en les quals la figura del rei és en una cara i el nom a l'altra. Quina és, llavors, la principal? Què és més important, el nom del rei o la seva estampa? De l'altra hi ha monedes en la què el nom del rei apareix a la cara de la figura o bé a l'altra cara, segons la varietat de què es tracti; pensem, per exemple en els diners de Mallorca del temps de Martí. En aquests casos, quina serà la cara principal? Canviarem de cara en funció de la situació del nom del rei, tot i mantenir les mateixes estampes? És a dir, direm anvers on hi ha una efígie i revers on hi ha una creu i després ho farem al revés si canvia la situació del nom del rei? Sembla una mica absurd. Nosaltres ens varem encarar amb aquest problema especialment en tractar dels florins. L'instint ens porta a veure com a anvers la cara on hi ha la figura de sant Joan i el llir com a revers, malgrat que en aquesta segona cara hi hagi la inicial del rei. Per totes aquestes raons hem arribat a la conclusió que, atès que la indicació d'anvers i de revers és essencialment convencional i serveix per entendre'ns, creiem que és millor prendre per anvers la cara que visualment ens aparegui com a principal. La presència de figures personals és un tret molt característic i el que ha dut a la forma popular de «cara o creu», ben adient per als antics croats catalans, però inadequada no tant sols per a les monedes actuals sinó per a la immensa majoria de les emprades des de molt abans. Tot i així la dita ha perviscut llargament, probablement pel fet de que en una de les cares hi apareix una efígie i així la «cara» queda immediatament identificada. Cert que hi pot haver figures tant a l'anvers com al revers, però llavors podem emprar un criteri de rang; per exemple en els ducats que descriurem considerarem anvers la cara on hi apareix el Crist i revers la que porta figures de sants. Si hi ha heràldiques a les dues cares, considerarem principal la que corres-

21. Només Restelli s'ocupa amb una certa detenció del sistema monetari de l'Orde un cop instal·lada a Malta. En el text seguim les dades que aporta aquest autor a les p. 3-20.

pon a l'Orde i menys important la del Mestre. En termes generals una figura farà l'anvers: efígies, Agnus Dei, mans enllaçades, etc. Escuts, creus, lletres o nombres en el camp, faran revers i en cas de coincidència en les dues cares, emprarem un criteri de rang. Amb aquest criteri rarament es presenten dubtes. Cal dir, però, que la major part d'autors que tracten les monedes de Malta empen el sistema del nom del mandatari, no sense caure en algunes de les contradiccions apuntades.

Pel que fa a les característiques de cada moneda, tendirem a donar les dades concretes de l'exemplar que il·lustrem. De tota manera a voltes haurem de sumar dades de diferents procedències, com ara els pesos, que, malauradament, hi ha molts autors que no detallen. Schembri, per exemple, que serà la font de la major part de les nostres il·lustracions en l'etapa final de Malta, no dona pesos ni diàmetres. Suplirem aquestes mancances sempre que podrem trobar fonts alternatives. Cal assenyalar que aquestes mancances en uns textos numismàtics són inacceptables i que fàcilment poden induir a errors. En tenim un exemple ben il·lustratiu amb el cas de la pretesa peça de deu ducats descrita per Furse i Schembri. Aquests autors varen prendre per una X el 4 que amb la lletra Z explicita el valor de la peça en la forma Z-4, als costats de l'escut del revers. Restelli corregeix l'error, indicant que un dels autors anteriors ja havia admès el seu error en examinar la peça i assenyalant la confusió del 4 per X. Tot hauria estat transparent si algun dels tres s'hagués pres la molèstia de pesar la peça. Hi ha una diferència de pes de més del doble entre una peça de 4 ducats i una de deu ducats!

Advertim, finalment, que les armes del Mestre apareixen sovint combinant en quarterejat les armes personals amb les de l'Orde (creu equilateral), mentre que en altres casos només apareixen les armes personals. En ambdós casos parlarem d'armes del Mestre.

Joan FERNÁNDEZ de HEREDIA (1376-1396)

1. Guillat. AR. Rodes.

a/ + F.Ioh.FERRNDI.G M OSPITA Mestre agenollat davant creu. Darrera castell i G

r/ +OSPITAL:S IOhIS:IRLNI QT R Creu amb armes de l'Orde als extrems

Pes: 3,86 g Ø : 27 mm Sothebys, 6/7. III.1977, 959 ; Fursé, p.65.7 var. E

2. Terç de guillat. AR. Rodes

a/ i r/ semblant a l'anterior

Pes: 1,14 g Ø : 19 mm Sothebys, 6/7. III.1977, 967; Fursé, p.67.5 var. R

Variants de llegenda dels dos valors, així com de les lletres sota el castell.

Antoni de FLUVIÀ (1421-1437)

3. Ducat. AV.

a/ SIT.T.DAT QTV.- REGIS ISTE.DVCA Crist de front, voltat d'estels i dins d'una tanca oval

r/ F ANTONIVS-S P RODI-DVX Mestre agenollat rebent una bandera de S. Joan. DUX sobre el pal de la bandera

Pes: 3,54 g Ø : 19 mm Sothebys, 6/7. III.1977, 971; Inèdit RRR

3a. Varietat notable, molt acostada al model venecià, al revers hi llegim S.M.VENET després del nom del Mestre, és a dir sant Marc de Venècia. Fursé, p. 76. RRR

3b. Varietat notable, més pròpia de l'Orde, en lloc de sant Marc es fa referència a sant Joan Baptista, el seu patró en la forma; S.IOhANI. Fursé, p. 77 RRR

4. Guillat. AR. Rodes.

a/ F ANTONIVS:FLVVIAN GRAN:MAS Mestre agenollat davant creu. Darrera escudet amb les seves armes.

r/ semblant al número 1

Pes: 3,91 g Ø : 27 mm Sothebys, 6/7. III.1977, 972; Fursé, p. 37-38 var. RR
Hi ha varietats en les llegendes i amb l'aparició d'una lletra G a anvers o revers.

Pere Ramon SACOSTA (1461-1467)

5. Mig guillat o aspre. AR. Rodes.

a/ +.F:PERE.RAMON.SACOSTA El Mestre agenollat davant creu. Escut amb les seves armes al darrera i M a sota.

r/ +:OSPITALIS.S:IOANIS:IhL: S. Joan Baptista de cara amb Agnus Dei

Pes: — g Ø : 25 mm Fursé, p. 68-69 RRR

Joan d'HOMEDES (1536-1553)

6. Ducat. AV. Malta.

a/ DA.MIHI VIRTUTE.COTRA.HOST.TVOS Crist, dret, de front, voltat d'estels i dins d'una tanca oval

r/ F.IOANNES.HOMEDES El Mestre amb la bandera de l'Ordre agenollat davant sant Joan Baptista. Lletres M.I sota la bandera. Data 1539 a l'exer g

Pes: — g Ø : 22 mm Schembri, làm. 2,1 RRR

També hi ha exemplars sense data, Restelli-2.

7. Peça de quatre tarins sense escut a l'anvers. AR. Malta.

a/ +.ECCE.AGNVS.D.QVI.TOLLIT.P. (les separacions són angles). Agnus Dei i data 1552 a l'exerg

r/ +.F.IO.HOMEDES.M.HOS.HIERLM (separacions per angles) Armes del Mestre dins d'un cercle lineal.

Pes: — g Ø : 33 mm Schembri, làm. 2,3 RR

Hi ha peces sense data i amb data 1553, a més de les varietats de llegenda.

8. Peça de quatre tarins amb escut a l'anvers. AR. Malta

a/ +.ECCE.QVI.TOLLIT.PECCATA (separacions amb punts). Agnus Dei dins un escut de formes curvilínies.
Data 1553 a l'exerg

r/ (llegenda com l'anterior, sep. per punts) Armes del Mestre amb cercles d'arcs i de punts

Pes: — g Ø : 31,5 mm Schembri, làm. 2,4 U

9. Peça de dos tarins. AR. Malta.

a/ i r/ com la peça de quatre taris núm. 7, amb variacions de detalls de dibuix i de llegenda i data 1552 a l'exerg

Pes: — g Ø : 26 mm Schembri, làm. 3,2 RRR

Hi ha peces sense data o bé amb; II o bé 8 al lloc de la data (Schembri) i amb les dates 1538 (Restelli), 1540 (Schembri), 1543, 1551, 1552 (Restelli) i 1553 (Schembri) a l'exerg, a més de les varietats de llegenda.

10. Tarí. AR. Malta.

a/ i r/ semblant a l'anterior, amb variacions de detalls de dibuix i de llegenda

Pes: 2,60 g Ø : 22 mm Schembri, làm. 3,3 RRR

Hi ha peces sense data i amb les dates 1538 (Restelli), 1539, 1541 i 1543 (Schembri), a l'exerg, a més de varietats de llegenda.

11. Carlí o peça de deu grans. AR. Malta

a/ +.S.IO.B.ORA.PRO.NOBIS (separació amb angles) Armes de l'Orde en escut curvilini

r/ + . F.IO.HOMEDES.M.HOS.HIERM (separació amb angles). Armes del Mestre. Escut del Mestre.

Pes: — g Ø : 18 mm Schembri, làm. 3,7 RR

1

2

3

4

5

6

7

8

9

10

11

Martí GARCÉS (1595-1601)

12. Ducat. AV. Malta

a/ DA MICH. VIRTUTE CONTRA HOSTES Crist dret, de front, voltat d'es-
tels i dins d'una tanca oval

r/ F.MARTINVS GARZES El Mestre agenollat rebent la bandera de l'orde,
de sant Joan Baptista. Dalt, M.H. (Magister
Hospitalis)

Pes: 3,39 g Ø : 21 mm S. B. Soler Cabot, 18/19.1.1987, 1035 R
Hi ha varietats de llegenda.

13. Peça de quatre tarins. AR. Malta.

a/ + PROPTER VERITATEM ET IVSTITIAM Testa de sant Joan Baptista

r/ + F.MARTINVS.GARZES.MAG.HOSP.H Armes del Mestre dins d'un escut

Pes: — g Ø : 31 mm Schembri, làm. 11,5. RRR

13a. Varietat notable; a/ S.IOAN.BAP.ORA.PRO.NOB.MO.NO i diàmetre 39 mm.

14. Peça de tres tarins. AR. Malta

a/ + SVB HOC SIGNO MILITAMVS Armes de l'Orde omplint el camp

r/ + F.MARTINVS.GARZES.M.M.H.H. Armes del Mestre dins d'un escut

Pes: — g Ø : 27 mm Schembri, làm. 11,6 U

15 - Peça de dos tarins. AR. Malta.

a/ PROPTER VERITATEM ET IVSTITIAM Testa de sant Joan Baptista
en una safata

r/ + F.MARTINVS.GARZES.MAG.HOSP.H Armes del Gran Mestre

Pes: — g Ø : 26 mm Schembri, làm. 11,7 U

16 - Gra. AE. Malta.

a/ + F.MARTINVS.GARZES.MA Armes del Mestre omplint tot el camp

r/ + HOSPITALI.HIERUSALEM VT/COMMO/DIVS en tres línies, en el
camp

Pes: 2,5; 3,87 g Ø : 22 mm Schembri, làm. 11,8 E

Hi ha petites variants de llegenda.

17 - Peça de tres pitxols o diners. AE. Malta.

a/ + F.MARTINVS GARZES Armes del Mestre omplint tot el camp.

r/ + HOSPITALI IERVSA Xifra 3 enmig del camp

Pes: 1,84 g Ø : 18 mm Schembri, làm. 11,9 RR

Hi ha petites varietats de llegenda.

12

13

14

15

16

17

18

19

20

21

18. Pitxol o diner. AE. Malta.

a/ + ORDO.HOSP.HIERVSALEM Armes de l'Orde omplint el camp.

r/ + F.Martinvs GARZES.M.H. Armes del Mestre en un escut

Pes: 0,54 g Ø : 15 mm Schembri, làm. 11,10

RR

Martí de REDÍN (1657-1660)

19. Peça de quatre tarins. AR. Malta.

a/ + S.IOAN.BAP.ORA.PRO.NOBIS.MO.NO. Cap de sant Joan Baptista

r/ + F.D.MARTINVS DE REDIN.M.M.H.H.1658. Armes del Mestre dins d'un escut coronat i entre T-4

Pes: — g Ø : 33 mm Shembri, làm. 17,1

RRR

20. Peça de tres tarins. AR. Malta.

a/ + SVB HOC SIGNO MILITAMVS Creu de l'Orde; 1-6-5-8 (any) als espais

r/ + F.D.MARTINVS DE REDIN M.M.H.H. Armes del Mestre com a l'anterior

Pes: — g Ø : 26 mm Shembri, làm. 17,2

RRR

21. Carlí o peça de deu grans. AR. Malta.

a/ S.IOAN.BAP.ORA PRO NOBIS Armes de l'Orde en escut coronat

r/ F.D.MARTINVS DE REDIN.M. Armes del Mestre en escut coronat

Pes: — g Ø : 21 mm Schembri, l'am. 173

RR

Rafael COTONER i OLESA(1660-1663)

22. Peça de quatre tarins. AR. Malta.

a/ + S.IOAN.BAP.ORA PRO NOBIS.MO.N. Cap de sant Joan Baptista

r/ + F.D.RAPHAEL COTONER.M.M.H.H. Armes del Mestre en escut coronat i entre T-4

Pes: — g Ø : 31 mm Schembri, làm. 17,5

RRR

Restellí parla de la possible presència de contramarques consistents en un cap de sant Joan Baptista dins un punxó oval sobre peces de quatre i dos tarins d'aram de Rafael Cotoner (p. 216). No descriu, però, aquests tipus i potser es refereix a dades documentals referents a alguna emissió transitòria com les que hem comentat en el text.

23. Peça de tres tarins. AR. Malta.

a/ + SVB HOC SIGNO MILITAMVS Creu de l'Orde i als espais 1-6-6-0
(data)

r/ + F.D.RAPHAEL COTONER.M.M.H.H. Armes com l'anterior entre T-3

Pes: — g Ø : 30 mm Schembri, làm. 17,6 RRR

Hi ha una varietat amb la data 1662 i variant de llegenda del revers.

24. Tarí. AR. Malta.

a/ + ECCE QVI TOLLIT PECATA MVNDI Agnus Dei amb la bandera de
l'Orde

r/ F.D.RAPHAEL COTONER.MM.H.H. Armes com l'anterior entre T-1

Pes: 2,3 g Ø : 24 mm Schambri, làm. 17,8 RR

25. Carlí o peça de deu grans. AR. Malta.

a/ S.IOAN.BAP.ORA PRO NOB Armes de l'Orde en escut co-
ronat

r/ + F.D.RAPHAEL COTONER.M.M.H.H. Armes del Mestre en escut co-
ronat

Pes: 1,1 g Ø : 22 mm Schembri, làm. 17,9 RR

Nicolau COTONER i OLESA (1663 - 1680)

26. Peça de quatre tarins. AR. Malta.

a/ + S.IOAN:BAP.ORA.PRO.NOBIS.MO.N Cap de sant Joan Baptista

r/ + F.D.NICOLAVS.COTONER.M.M.H.H.1664 Armes del Mestre coro-
nades, entre T-4

Pes: — g Ø : 34 mm Schembri, làm. 18,2 RRR

Varietats amb les dates 1663 (Restelli), 1665 (Schembri), 1666 (Münzen u.
Médaillen 30, XI 1965, 902), 1667, 1668 i 1673 (Restelli)

27. Peça de tres tarins. AR. Malta.

a/ + SVB HOC SIGNO MILITAMVS Creu de l'Orde amb 1-6-6-5 (data)
als espais

r/ + F.D.NICOLAVS COTONER.M.M.H.H. Armes com l'anterior entre T-3

Pes: — g Ø : 27 mm Schembri, làm. 18,3 RRR

Varietats amb data 1663 a l'anvers i dates 1664 o 1666 a la llegenda del revers
(Restelli)

28. Tarí. AR. Malta.

a/ + ECCE.QVI.TOLLIT.PECCATA MVNDI Agnus Dei amb la bandera
de l'Orde

r/ + F.N.NICOLAUS COTONER.M.M.H.H. Armes com l'anterior entre T-1
Pes: 2,4 g Ø : 24 mm Schembri, làm. 18,4 RR

29. Carlí o peça de deu grans. AR. Malta.

a/ S.IOAN.BAP.ORA PRO NOBIS Armes coronades de l'Orde. Escut cur-
vilini

r/ + F.D.NICOLAVS COTONER.M.M.H.H. Armes del Mestre coronades.
Escut recte

Pes: — g Ø : 23 mm Schembri, làm. 18,6 RR

Ramon PERELLÓS i ROCAFULL (1697-1720)

30. Peça de quatre ducats. AV. Malta.

a/ PIETATE+VINCES El Mestre agenollat davant S.Joan, que li dona la
bandera de l'Orde. A l'exerg la data: 1699

r/ F.RAIMVN:PERELLOS.ET.ROCCAFVL.M.M.H.H. Armes del Mestre en
escut rodó ornat i coronat. Als costats de la corona;
Z-4, és a dir zequins (o ducats) - 4

Pes: 14 g Ø : 31 mm Schembri, làm. 20,1 RR
Publicada erròniament com de 10 ducats per Furse i Schembri.

30a. Semblant, amb la data 1705. Schembri, làm. 20, 3

31 - Peça de quatre ducats amb el bust del Mestre. AV. Malta.

a/ F.RAIMVN.PERELLOS.ET ROCCAFVL Bust del Mestre a la dreta. A
sota: 1717

r/ + M.M.HOSP.ET.S.SEPVL.HIERVSALEM Armes del Mestre coronades
i ornades

Pes: — g Ø : 29 mm Schembri, làm. 20,4 RRR
Hi ha varietats amb les dates 1778 (Restelli) i 17-19 al revers, flanquejant
l'escut, d'altres sense data i algunes varietats de llegenda (Schembri)

22

23

24

25

26

27

28

29

32. Peça de dos ducats. AV. Malta.

a/ MIHI GLORIA HOSTIBVS EXITIVM S. Miquel brandint l'espasa i
amb la bandera de l'Orde.

r/ F.RAIMVNDVS PERELLOS.M.M.HOS.HIER: Armes del Mestre com a
l'anterior

Pes: 7 g Ø : 27 mm Schembri, làm. 20,6 RRR

Hi ha varietats de llegenda i d'ornaments de l'escut del revers.

33. Ducat amb l'escut rodó. AV. Malta.

a/ PIETATE VINCES S. Joan dona la bandera de l'Orde al Mestre, agenollat.

r/ F.RAIMVNDVS PERELLOS.M.M.H.ET SS.HIE Armes del Mestre rodones,
coronades i ornades

Pes: — g Ø : 23 mm Schembri, làm. 20,10 RR

Hi ha exemplars amb les dates 1699 (Schembri) i 1705 amb el quarterejat canviat al revers (Restelli) a l'anvers i varietats de llegenda

34. Ducat amb l'escut de trets curvilinis. AV. Malta.

a/ i r/ semblant a l'anterior, escut de trets curvilinis i data 1717

Pes: 3,5 g Ø : 23 mm Restelli-14 RRR

35. Peça de quatre tarins. AR. Malta.

a/ + S IOANN.BAPT.ORA.PRO NOBIS.M.NO Cap de sant Joan Baptista

r/ F.D.RAYMVN:PERELLOS ET ROCCAFVLL.M.M. Armes del Mestre
coronades i ornades entre H-H i 16-97 (data)

Pes: 10,5 g Ø : 36 mm Schembri, làm. 21,1 RRR

Hi ha una varietat sense lletres H-H ni data al revers.

36. Carlí d'argent o peça de deu grans. AR. Malta.

a/ ERIT EGENO SPES IOB:S Armes de l'Orde coronades. Escut curvilini

r/ F.D.RAYMVN:PERELLOS.M.M.H.H. Armes del Mestre coronades. Escut
curvilini

Pes: 1,4 g Ø : 21 mm Schembri, làm. 21,2 RR

Hi ha una varietat de llegenda amb EGEO a l'anvers.

37. Carlí d'aram o peça de deu grans. AE. Malta.

a/ (sol) NON AES SED FIDES Mans enllaçades. A sobre 1719 i a sota X

r/ + F.RAIMVN.PERELLOS.M.M.H.H. Armes del Mestre ornades i coronades
en escut curvilini

Pes: 3,2 g Ø : 25 mm Schembri, làm. 21,3 R

30

30a

31

32

33

35

36

37

38

39

40

41. Peça de dos escuts amb armes de laterals apuntats. AR. Malta.
a/ F.D.RAIMVNDVS DESPVYG M.M.H.H. Bust del Mestre a la dreta
r/ (sense llegenda marginal) Armes del Mestre coronades i ornades entre 17-38
Pes: 24,5 g Ø : 40 mm Schembri, làm. 8,1 RRR
Hi ha varietats de llegenda.
42. Peça de dos escuts amb armes ovals. AR. Malta
a/ i r/ semblants, però a l'anvers RAIMVN per RAIMVNDVS i al revers es-
cut oval
Pes: 24,3 g Ø : 41 mm Schembri, làm. 8,4 RRR
Hi ha varietats de llegenda.

41

42

43

44

45

46

47

48

49

43. Escut o peça de dotze tarins. AR. Malta.
 a/ F.D.RAIMVNDVS DESPVIG M.M.H.S.S.H Bust del Mestre a la dreta
 r/ (sense llegenda marginal) Armes ovals, coronades i ornades, entre 17-38 i S-I
 Pes: 12 g Ø : 33 mm Schembri, làm. 8,6 RR
 Hi ha peces amb les dates 1737 i 1738 i T-12 en lloc de S-I a l'anvers, a més
 de les varietats de llegenda (Schembri i Restelli)
44. Mig escut o peça de sis tarins. AR. Malta.
 a/ PRO VERITATE Cap de sant Joan Baptista. A sota, 1739 entre estrella i
 punt
 r/ * F.D.RAIMVN:DESPVIG.M.M.H.S.H.* Armes del Mestre semblants a
 l'anterior
 Pes: — g Ø : 28 mm Münzen u Medaillen, XI, 1965, p. 907 RRR
 Segons Restelli es coneixen també exemplars d'aram d'aquesta peça que seri-
 en proves o be producte d'una emissió d'emergència o transitòria (p. 207)
45. Peça de quatre tarins. AR. Malta.
 a/ F.D.RAIMVNDVS DESPVYG M.M.H.M Bust del Mestre a la dreta
 r/ (sense llegenda marginal) Armes del Mestre coronades i orndades entre
 17-37
 Pes: 4,3 g Ø : 27 mm Schembri, làm. 9,4 R
 També per a Despuig parla Restelli de l'existència de contramarques, en
 aquest cas una estrella de sis puntes coronada, sobre peces de quatre i dos ta-
 rins d'aram (p. 217). Ja hem comentat el cas semblant de Rafael Cotoner.
46. Peça de dos tarins. AR. Malta.
 a/ F.D.RAIMVNDVS DESPVIG M.M.H.H. Armes del Mestre coronades
 entre T-2
 r/ *ONVS.MEVM.LEVE.EST.1737 Armes de l'Orde cantonades d'estels
 Pes: 2,3 g Ø : 22 mm Schembri, làm. 9, 6 RR
 L'opció anvers/revers és discutible en aquest cas. Hi ha una varietat de llegen-
 da. Vegeu, també, la nota a la peça anterior i les contramarques sobre aquest
 valor.
47. Carlí d'aram o peça de deu grans. AE. Malta.
 a/ *.*.NON.AES.SED.FIDES Mans enllaçades. A sobre, 1739 i a sota *X*
 r/ F.D.RAIMVN:DESPVIG.M.M.H.H. Armes del Mestre coronades i ornades
 Pes: 4,6; 5,7 g Ø : 26 mm Schembri, làm. 9,7 RR
 Hi ha varietats de llegenda i altres detalls menors.
48. Cinquina o peça de cinc grans. AE. Malta.
 a/ **NON.AES.SED.FIDES.* Mans enllaçades. A sobre 1739 i a sota *V*

r/ *F.D.RAIMVN.DESPVIG.M.M.H.H. Armes del Mestre coronades i entre
llirs

Pes: 4,7 g Ø : 23 mm Schembri, làm. 9,8 RR

Hi ha varietats de llegenda.

49. Gra. AE. Malta.

a/ *IN.HOC.SIGNO.MILITAMVS Armes de l'Ordre amb la data 1-7-3-9-
als espais

r/ *F D.RAIMVN.:DESPVIG M.H.H.Armes del Mestre

Pes: 2,65 g Ø : 19 mm Schembri, làm. 9,11 E

Hi ha varietats de llegenda

Francesc GIMÉNEZ de TEJADA (1773-1775)

50. Peça de vint escuts d'or amb armes dobles. AV. Malta.

a/ FR.D.FRANCISCVS XIMENEZ DE TEXADA.17+73 Bust del Mestre a
la dreta

r/ *M.M.H.ET SANCTI SPVLHRI IERVSALE Escuts ovals de l'Orde i del
Mestre coronades i amb rosa a sota entre S-20

Pes: — g Ø : 31 mm Schembri, làm. 18,7 R

Segons Restelli es coneixen també exemplars d'aram d'aquesta peça (p. 207).

51 - Peça de vint escuts d'or amb armes senzilles. AV. Malta.

a/ FR.D.FRANCISCVS XIMENEZ DE TEXADA.M Bust a la dreta i, a
sota, 1774

r/ M.H.HOSPITALIS ET SANCTI SEPV: Armes de l'Orde coronades so-
bre creu de Malta amb el collar de l'Orde, entre S-20

Pes: 16,77 g Ø : 30 mm Schembri, làm. 18, 8 RR

52 - Peça de deu escuts d'or amb armes dobles. AV. Malta.

a/ F.D.FRAN.XIMENEZ DE TEXADA.17+73 Bust del Mestre a la dreta

r/ +M.M.H.ET SANCTI SEPV:IERVSA Armes com a la moneda 50

Pes: 8,3 g Ø : 23 mm Schembri, làm. 18,11 R

N'hi ha amb la data 1774 i amb varietats de llegenda.

53. Peça de deu escuts d'or amb armes senzilles. AV. Malta.

a/ (igual que l'anterior, però amb data 1774)

r/ M.M.H.ET SANCTI:SEPV:HIER Armes com a la moneda 51

Pes: — g Ø : 23 mm Schembri, làm. 18, 12 RR

54. Peça de dos escuts d'argent amb garlanda al revers. AR. Malta.

a/ FR.D.FRANCISCVS XIMENEZ DE TEXADA Bust del Mestre a la dreta. A sota; 1773

r/ (sense llegenda marginal) Armes de l'Orde i del Mestre coronades en escuts curvilinis amb garlanda entre ells i entre S - 2

Pes: — g Ø : 37 mm Schembri, làm. 19,1 RRR

Hi ha peces amb la data 1774.

55. Peça de dos escuts d'argent sense garlanda al revers. AR. Malta.

a/ (igual que l'anterior, però amb data 1744)

r/ (sense llegenda marginal) Armes com l'anterior, sense la garlanda

Pes: 23,5 g Ø : 37 mm Schembri, làm. 19,3 R

Hi ha una variant de petits detalls.

56 - Escut d'argent. AR. Malta.

a/ FR.D.FRANCISCVS XIMENEZ DE TEXADA M Bust del Mestre a la dreta

r/ (sense llegenda marginal) Armes ovals del Mestre coronades i ornades entre 17-74

Pes: 11,8 g Ø : 32 mm Schembri, làm. 19,6 R

Hi ha varietats amb les dates 1773 i 1774 amb una J enlloc de la primera xifra i algunes varietats de llegenda.

57 - Peça de quatre tarins. AR. Malta.

a/ F.D.FRAN:XIMEMEZ DE TEXADA M.M. Bust del Mestre a la dreta i a sota 1774

r/ (sense llegenda marginal) Armes del Mestre coronades i ornades entre T-4

Pes: 3,8 g Ø : 24 mm Schembri, làm. 19,8 R

Hi ha una peça amb la data 1773 (U).

58 - Peça de dos tarins. AR. Malta.

a/ F.D.FRAN:XIMENEZ DE TEXADA Armes del Mestre coronades i orlades

r/ *M.M.H. ET SANCTI SEPV.IERVSA Armes de l'Orde amb 1-7-7-4(data), als espais

Pes: 1,75 g Ø : 18 mm Schembri, làm. 19,9 R

També en aquest cas l'opció anvers/revers resulta discutible. Hi ha varietats menors.

50

51

52

53

54

55

56

57

58

CATÀLEG DE LES MEDALLES

En el nostre llibre sobre les medalles de la Corona Catalano-Aragonesa²² vàrem incloure algunes de les medalles dels mestres, però vàrem examinar especialment els llibres sobre medallística. En el cas de l'Orde dels Hospitalers, les medalles es troben, però, com a complement en els llibres que parlen de les monedes. És per aquesta raó que ara podrem ampliar substancialment la nòmina d'aquestes peces: en vàrem incloure tres i ara en podrem afegir deu més.

Cal advertir que el criteri d'inclusió, pel que fa a les medalles, és diferent del de les monedes. En les monedes no les podem considerar integrades en el sistema monetari català i, per tant, no són catalanes. En les medalles els paràmetres són uns altres i nosaltres ens vàrem basar especialment en l'adscripció personal. Per tant, inclourem les medalles de tots els grans mestres considerats, sempre amb l'avertiment que la inclusió del darrer mestre és especialment discutible.

Joan d'HOMEDES (1536-1553)

1. Medalla de bronze uniface, potser una prova.

a/ +.F IOANNES.HOMEDES.M.HOSPITALIS.HIERVSALEM (separació amb angles). El Mestre amb barret i de mig cos, mirant a l'esquerra i portant el collar de l'Orde

Pes: — g Ø : 50 mm Schembri, làm. 1,2

RRR

Nota: la reproducció de Schembri no està a escala i dóna un diàmetre aparent de 57 mm.

Martí GARCÉS (1595-1601)

2. Medalla de bronze

a/ + F.MARTINVS GARCES MAG.HOSP.HIER

Bust a l'esquerra entre FOND-ATOR

r/ + ET A DOMINO NON CESSABIT COR MEUM

Armes de l'Orde coronades i ornades entre 16-00

Pes: — g Ø : 50 mm Schembri, làm. 5,3

U

Schembri suposa que l'apel·latiu de FONDATOR es refereix a la construcció

22. M. CRUSAFONT I SABATER, *Medalles commemoratives dels Països Catalans i de la Corona Catalano-Aragonesa* (s. XV-XX), Institut d'Estudis Catalans, Societat Catalana d'Estudis Numismàtics, Barcelona, 2006. Les referències Crus- es referiran a les medalles d'aquesta obra.

1

2

3

4

4

3

5

6

7

8, anvers

7. Medalla d'argent

a/ + F.D.NICOLAVS.COTONER Bust del Mestre a la dreta
 r/ M.M.HOSP.HIERVSAL Armes del Mestre coronades i ornades
 Pes: — g Ø :28 mm Schembri, làm. 9,4 RRR

8. Medalla oval de bronze.

a/ F.D.NICOLAVS COTONER MAGNVS MAGISTER.H.-1670 Bust a l'esquerra
 r/ + COLLEM ISTVM VT TVTVM PORTVM AVXILIARIBVS COPYS
 CONSEVARET/VALIDISSIMIS PROPVGNACVLIS PRAEMVNIVIT
 ANNO 1670, en dos volts de llegenda. Armes del Mestre coronades i ornades
 Pes: — g Mides: 99 x 55 mm Schembri, làm. 10 RRR
 La peça commemora la construcció del gran baluart conegut amb el nom de La Cotonera. Reproduïda fora d'escala a 110 x 99 mm. A les làmines hem separat anvers i revers perquè no hi cabien a la mateixa làmina. Publicada per nosaltres, Crus-118, només amb la imatge de l'anvers.

Ramon PERELLÓS i ROCAFULL (1697-1720)

9. Medalla d'argent.

a/ (sense llegenda marginal) Verge nimbada amb fons de cortinatges
 r/ FR.RAIMVNDVS DE PERELLOS M.M.HO.H Armes del Mestre coronades i ornades
 Pes: — g Mides: 29,5 x 27,5 mm Schembri, làm. 12, 1 U
 Publicada també per nosaltres, Crus-139.

10. Medalla d'or.

a/ (aparentment sense llegenda marginal) Bust del Mestre de front
 r/ (no s'ha descrit)
 Pes: — g Ø : 28 mm Crus-138 U
 Aquesta peça fou descrita per Caruana,²³ que explica que era fixada en un joiell d'or de gran valor, de manera que no es va poder desmuntar per veure si tenia llegendes a l'anvers i figures o llegendes al revers. No la recullen els autors que seguim.

23. Josep CARUANA, «Medallero valenciano», *Archivo de Arte Valenciano*, València, 1930-1931 i en números següents de la mateixa revista.

8
revers

9

9

10

Francesc JIMENEZ de TEJADA (1773-1775)

11. Medalla d'argent.

a/ F.D.FRAN.XIMEMEZ.DE.TEJADA.M.M.H.S.S.H. Bust del Mestre a la
dreta

r/ FELICITAS PVBLICA.-MDCCLXXIII Espiga entre caduceu i cornucò-
pia

Pes: — g Ø : 42 mm Schembri. làm. 28, 1 U
Fora d'escala; la imatge és de 46 mm.

12. Medalla d'argent

a/ F.D.FRANCISCVS XIMENEZ DE TEXADA M.M.H.S.S.HIE Bust a la dreta

r/ TEMPORVM FELICITAS. MDCCLXXIII Parell de serps entre espigues
i cornucòpies

Pes: — g Ø : 47 mm Schembri, làm, 28, 2 RRR

12a. Variant de mida més petita (39 mm) i amb anvers que acaba S.S.H. És, tam-
bé, RRR

Schembri, làm. 28, 3.

11

12

12a